

Z.N.

Eschatologie
Klima

čítáme se ohrožení. Na jedné straně vidíme, jak základy kulturní a duchovní hodnoty, politické výdobytky staletí, ba i obyčejná lidská slušnost berou za své. Na druhé straně nás zavaluje děs z toho, že zvyšující se vyčerpávání přírodních zdrojů, devastace přírody a populační exploze přivedly lidstvo na pokraj ekologické katastrofy v planetárním měřítku. Tváří v tvář takovým skutečnostem se ovšem zdá duchovní ochroení člověka nadešlá druhodějně. Nicméně si všichni uvědomujeme, že do procesu přeměny světa v poušť, srychlujícího se znišťování řek a moří a bezohledného hubení vůl flory a fauny neoděleme jako bezmocní jedinci vůbec nijak zasáhnout. Tato bezmocnost nás nutí orientovat se na problémy ochroení duchovního, usilovat alespoň o ochranu člověka v jeho lidství, tj. o přežití lidských hodnot. Činíme tak studiem, diskusemi, psaním a přitom bolestně pociťujeme, že místo činné se nabýváme neplodného intelektualismu, provozujeme pouhou filosofii...

Tento postoj není podle mého názoru oprávněný. Tvrdíme však, že ochroení kultury a ochroení přírody nelze od sebe oddělovat. Nikoliv pouze proto, že ekologická katastrofa povede k zániku lidstva: kultura a příroda spolu souvisejí mnohem radikálněji. Klíčem k tomuto náhledu je právě s m y s l ě l o v ě k a, jehož neplítkovitost dnes tak bolestně prožíváme. Hledáme-li dnes člověka a lucernu v přelidněném světě, je to proto, že právě vztah k tomuto smyslu se vytratil. Tato stráta bývá označována jako "sart Boha", "odeizení", "nihilismus" aj.; vystupuje v podobě ochroení vědeckými vynálezy, v podobě totalitních režimů, v podobě terorismu. Ztráta vztahu k smyslu znamená strátu důvěry ke světu, k životu, k budoucnosti. Nejvládnější projev této situace je právě spuštění duše a přírody. - Tvrdím dále, že záchrana lze očekávat především uvnitř radikální změny našeho vztahu k jasu, k přírodě. Tedy právě na poli myšlení, ané "pouhé filosofie"!

Pocit ochroení, jeho naléhavost, všeobecné sdílení hrůzy a blížícího se konce nese všechny tradiční rysy c h i l i a s m u. Objevují se "klasické" znamení na nebi i na zemi: přírodní katastrofy, kaskádové konstelace hvězd, komety, věštby a náboženská hnutí rostou jak houby po dešti; povstávají mezi lidmi proročí....; ese světového dění opět prochází Jeruzalémem. Ale i statistické doklady a všechna různá vyhodnocení, kte předkládá vědeckou futurologii či prognostiku, jsou věštbení v tradičním slove smyslu. Přesvědčivost a nahlédnutelnost vědeckých podkladů a dat se zakládá na matematickém pochopení skuteč jasu, které nevědomky přijímáme jako samozřejmé; také vědecké postupy a techniky v minulosti však vycházely z takového pochopení světa, jež bylo vlastní jejich době: computer nahradil egyptu hál. Tím ovšem nikterak nechci brát současnou obavu z budoucího konce světa na lehkou váhu: beru naopak vážně chiliastická hnutí minulá a kladu je do souvislosti se stejně vážně chápány chiliasmem dneška.

Brát něco vážně znamená chápat se toho, jako něčeho smysluplného. Pokouším se proto vidět současný chiliasmus v e s c h a t o l o g i e - k é perspektivě. "Eschatologii" (theologickou nauku o věcech posledních) se snažím pochopit původně, etymologicky jako LOGOS KATA TA ESCHATA, tedy smysluplnou řeč naší vrženosti v krajnost, tj. i n e x t r e m a (jak lze nejnáležitěji přeložit výraz TA ESCHATA v této souvislosti). Eschatologie zde pro nás tedy znamená vážnou konfrontaci s koncem světa, s koncem historie, s prožitkem času bez budoucnosti. Chiliasmus se tak v eschatologické perspektivě nejeví ani jako smělé, neopodstatněné obavy, ani jako neosmyslná, bezvýhledná tragédie, která potkala lidstvo buď náhodou (tj. nešťastnou souhrou historických okolností) nebo záko-

itě (tj. fatálně). Eschatologicky viděno je konfrontace s koncem světa podstatnou dimenzí skutečnosti a lidského vztahu k ní, podobně jako je smrtelnost, vlastní individuální konečnost podstatnou dimenzí člověka. A stejně tak, jako uvědomování si vlastní smrtelnosti nevystupuje v průběhu lidského života vždy stejně citelně, tak také konečnost světa je prožívána s plnou naléhavostí zvláště v eních různých chilistických obdobích historie, sčkoliv tato bytostná konečnost ~~XXXXX~~ náleží k celku dějinám.

To, že se konečnost lidstva ohlašuje v období totální, absolutní, extrémní ("eschatologické") situaci jako ~~XXXXX~~ blížící se konec světa, (a nikoliv jen jako nebespeční vyhašení lidí nebo zániku civilizace), ~~XXXXX~~ to samo již poukazuje na podstatnou sounděžitost člověka a světa jako celku, jak ji zde předpokládáme. V eschatologické perspektivě není konečnost pouze katastrofou; je především ~~XXXXX~~ soudem, tedy soudem nejvyšším soudem (KAIROS), bez výšší, tj. do budoucna relegovatelné instance. Tváří v tvář poslednímu soudu již neexistuje žádné "ono se uvidí", "nějak to dopadne" a také žádný "rájem pokroku" či "šlápnutí budoucnosti", žádné vyšší převdy ideologií nebo tradic, na které by bylo možno přenést naši zodpovědnost. Zde není kam se obrátit: člověk je podstatně zodpovědný, lidstvo se zodpovídá: skládá účty jako celek i každý sám za sebe: "Quid sum, miser, tunc dicturus, quem patronem rogaturus?" (Dies irae). - Proto právě dnes, v době, která je k chilistickým dobám dějin náleží, vystupuje do popředí otázka po smyslu člověka a po trvalých hodnotách. Sayal, že o který přitom jde, je to, co se musí vykásat z ~~XXXXX~~ sebe, a to z ~~XXXXX~~ a nyní. Hledat smysl člověka znamená téžat se, jakou hodnotu člověk, každý z nás, vytváří, nese a žije, jaké je jeho poslání a jak mu je práv. Nelze vycházet z toho, že existují nějaké specificky lidské hodnoty, (a myslet tím hodnoty člověka nebo pro člověka), které je třeba zstávat, hlásat nebo chránit, a přemýšlet, zda a jak přetrvají. Případně je teprve (pro vlastní pohodlí) "hledat" a "vytvářet". Na to všechno je totiž už posád: in extremis člověk žádnou hodnotu ~~XXXXX~~ a nepřežije.

Eschatologie je sayaluplná řeč o konci světa, kterou usilujeme o jeho pochopení, tj. vědomou konfrontaci - před-stavování. K ~~XXXXX~~ světa však nelze pochopit z ~~XXXXX~~ světa, tj. pomocí vnitrosvětských pejadí a konstrukcí. Nevystačíme s rozumováním, musíme vidět. Vidět lze pomocí archetypálních obrazů - symbolů. ~~XXXXX~~ (Jazykem moderní filosofie to lze vyjádřit také tak, že nemáme uvažovat v kategoriích o jsoucnech, nýbrž musíme se vztahovat k Bytí pomocí existenciálů; podle této filosofie je též lidská existence to, co trčí ze světa pouze výskyťových jsoucnech.) Nabízejí se nám - a zbývej - právě ony zcela tradiční symboly Posledního Soudu, to tla: SMICH, PÁD, POKÁNÍ, SPÁSA. Tyto symboly - v mythologických obdobích zasuté theologickými interpretacemi, v pokrokových obdobích pak zasuté sepoenním - ~~XXXXX~~ mohou nám dnes opět zpřístupňovat pochopení posledních, extrémních situací v jejich z ~~XXXXX~~ u, tj. v tom, o čem vypovídají a kam v tom, kam ukazují. Takový smysl ovšem nejsou žádné vnitrosvětské příčiny, ani žádný lidský síl. Ona různá chřešení člověka a přírody nejsou totiž ~~XXXXX~~ klan samotným, ale znamením (SIGNUM), tj. výzvami k obrácení (v tom smyslu, v jakém Pismo chápe politické katastrofy Iarcele).

H f i c h : Tvrdím, ve shodě s křesťanskou tradicí, že kořenem
xx všech těch mnohých strašlivých hříchů moderního lidstva
je hřích prapůvodní, knižerák kosmický, totiž l u c i f e r i á n -
s t v í . "Lucifer" znamená světlo (lat.: lucem fero). Jako lucife-
riánství lze označit onen určující postoj novověkého člověka ke světu,
který se kdysi sám sebe - zcela obdůbně - označil jako "osvícenství".
(Tento postoj souvisí se známým tzv. obratem k subjektu v novověké
filosofii od Descarta k německému idealismu i se nřj.) Výrazem tohoto
postoje je zkrátka novověká věda a "vědecký názor na svět". Člověk -
přesněji lidské vědomí - se začal považovat za jediného nositele
myslu, rozumu, tvárě aktivity. Vše ostatní, vesmír, svět a
veškerou přírodu, tedy i vlastní tělo, prohlásuje novověký člověk
za slepý chaos náhody a nutnosti, za shluky hmoty pasivně pohybované
vnějšími silami vzájemného působení podle fyzikálně-chemických zá-
konů: jsoucno je tak bezesbýtku matematicky, kvantitativně popisatel-
né (hlavně zde deterministicky nebo statisticky), takže i život
je pouhým projevem mechanických sil: rostliny a zvířata, mozek i srdce
jsou stroje. Jsoucno o sobě neví, pouze člověk ví o jsoucnu: lidské
vědomí se tak prohlašuje za jediný subjekt (: sub-jaceo = ležím pod,
tedy podstatu, to, co má podle tradiční filosofie zdroj v vlastního
pohybu a přeměny samo v sobě), za jediného počátku světla uvědomo-
vání sebe sama a porozumění ostatnímu jsoucnu, za zdroj světla v tem-
nu slepého a bezcílného víření hmoty dšsem a prastoru. (Subjekt se
dokonce snaží přivlastnit i tento čas a prostor a prohlásit je za
pouhé formy lidského nazírání; věda pak zkoumá se pokouší rozpús-
tit i hmotu do rovnic silových polí a vln; a uvažuje-li novověký
člověk o Bohu, pak jako o absolutním duchu - jakási vyšší anthro-
poidní vědomí.) Rozumnost, krása, spravedlnost sečly být považovány za
specificky lidské atributy nebo konvence: příroda podle toho hodnotu
a mysl nemá a nemá - proti přírodě se přý nelze provinít. Věda se
v novověku prohlašuje za absolutní a jediné poznání toho, co skutečně
je a t redukuje bohatství skutečnosti na předem dané racionální
schemata: kritérium pravdivosti vědeckého poznání je úspěšnost v ma-
nipulaci, v ovládnutí dšjá. Příroda a svět se tak stávají pasivním
m a t e r i á l e m bezohledné xx exploitace (odtud "materialismus"
jako světový názor): člověk bydlí na světě tak, že jej ničí a libo-
volně přeměňuje podle svých okamžitých sebeckých potřeb a krátkozra-
kých představ o tom, jak by svět měl vypadat, xxnapravňxxnapřxx
a naprostým nezájmem porozumět tomu, jak svět vypadá a nevlí s touto
se v něm zabýdlet.

Také veškerý humanismus je výrazem tohoto hřišného postoje ke sku-
tečnosti: vychází z představy výjimečnosti a svrchovanosti člověka jako
jakési "nejvyšší hodnoty", "dšelu o sobě" etc... - Zneuznání vlastní
podstatnosti, odvozenosti, závislosti (tradičně: stvořenosti - Krea-
türlichkeit), to už je specificky lidský, historický, tedy "dšičný"
hřích, jehož možnost je luciferiánskou vžpourou založena. Člověk za-
číná o sobě prohlašovat buď že vznikl náhodou, nebo že sám sebe stvo-
řil (odtud "pščil práce na polidštění opice"): za svou existenci tedy
nikomu nedščí a ani se za sebe nezodpovídá. - Odtud odšitnutí posluš-
nosti, (tj. přislušnosti v slyšení a porozumění), odtud nárok sám
se sebe vědět, co je dobré a zlé, jak má to lidš xytus třetí kapi-
tola knihy Genesis.

P á d - v y h n á n í z r á j e : Člověk se zabsolutnil vůči
světu a přírodě upěl veškerý
mysl a hodnotu: svět se mu tím stal něším podstatně cizím, nelidským,
"hřešujícím, nesmyslným. - Člověk se prohlásil za jediné sídlo vědomí,
za zdroj světla rozumu: stal se tak jen jiskřičkou v nekonečné prázd-
notě a pustotě araktivých propastí vesmíru (napřít která se zoufale

dnem pokouší svým sděním navázat kontakt s "mimozemskými civilizacemi"!). - Člověk si přisvojil vládu nad světem: tak jsoucna redukoval na pouhé *e b j e k t y*, tedy předměty (: objekty) jeho vůle. (Se náhodou definuje klasická fyzika hmotu jako "inercií", tj. tolik co "pasivní vzdorovitost"!) - Člověk si přisoudil absolutní, vše pronikající ("vědecký") poznání: svět přestal považovat za Tajemství (Geheimnis), a svět mu proto už přestal být domovem (Heim), stal se "unheimlich". ~~XX~~ (Tuto doléhající, pronikavou Unheimlichkeit světa rozhodně nestluzí, odděluje-li se od ně přirody betones, ~~XXXXXXXXXX~~ klimatizací, a umělými hmotami a sdělovacími prostředky!) - Lidské já se zabsolutnilo, ztotožnilo se s ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ svým ostrůvkem vědecké racionality (cogito = sum): vědomí tak ztratilo kontakt s celkovostí, s bohatstvím a hloubkou duševna; nejen vnější svět a tělo, ale i vnitřní svět, psychické se lidskému subjektu staly cizí, "tím druhým", od "já" odlišeným, něčím, co suverénitě našeho vědomí chroče jako temné nevědomí pudů, komplexů, iracionality a slepých vášní. (Komplex a "nevědomé psychiky" - ignorovaný a potlačovaný - propuká pak často naspvřeh v podobě neuros a šílenství, individuálních i společenských.) Člověk se stal sám sobě unheimlich tak, jako svět, který ho obklopuje. - Zabsolutněné lidské já vložilo svoji důvěru pouze ve vlastní, neochvějně racionální jistoty: člověk byl raněn slepotou; smysly se mu paradoxiálně staly ~~XXXXXXXXXXXX~~ nepřekonatelnou překážkou mezi subjektem a pravou skutečností - "objektivní realitou o sobě". Člověk se již nedívá, jak svět a bytosti, které v něm žijí vypadají, nenaslouchá, nechuťná, nevěduje - zkušenost nahradil pokusnictvím. - Člověk se prohlásil za jedinou svobodnou bytost uprostřed přírodního bytí až spoutaného řetězy železné zákonitosti kauzálních nexů: lidská vůle, protože se odmítla řídit kritérii zkoušené zkušenosti, se stala vůlí, ničím se neřídící a konfrontující se s nemyšlenklivou kladeucím odpor - tj. manipulovanými objekty. - Jedině novověký člověk, díky vědě, ví, jak se to ve skutečnosti má, jak si to má seřadit a co je správné: minulost se mu zdá chaotickou, předvědeckou iracionalitou a tépáním - člověk se zřekl jejího dědictví a ztratil tak bohatství a jistotu tradice. - Člověk uvědoměle, racionálně bere osud do svých rukou: budoucnost se mu zasníla v plánovaný projekt přítomnosti, člověk ztratil očekávání a naději. - Člověk je jediný tvůrce hodnot: vyrábí je ~~XXXXXXXXXXXX~~ v potu tváře vlastní prací, kterou považuje za zvětšení sebe sama; proto již nepřijímá darů země a plodů štědré Země-živitelky - zbyla mu pouze "živočišná a rostlinná výroba" doplněná syntetickými náhražkami.

Protože se vědomí definovalo jako schopnost sebereflexe a v reflexi se vše stává objektem, vede luciferidánská vzpoura ve svých důsledcích k sebezničení ducha: nejen lidské tělesnost, vydaná na pospas hygienickým předpisům a ~~XXXX~~ správkánské lékařské vědy, ale i vědomí se stává sobě samému objektem: stává se pro vědu výrazem "vyšší nervové činnosti", tj. mechanického, tedy manipulovatelného procesu. Ve světle absolutnosti vlastního ducha se zvěšený člověk marně snaží dovolávat privilegia humanity, v jehož jednu zrušil svůj vztah důvěry a lásky ke skutečnosti, ztratil partnerství s přírodou a domovské právo ve světě: zničení přírody a vznik totalitních režimů jsou totiž důsledkem téže luciferidánské vzpoury, pouze jinou, vnější stránkou vyhnání z ráje!

P o k á n í (METANCIA) znamená změnu smýšlení a postoje, znamená obrácení a návrat. Ten je pro člověka stále možný a

otevřený: vždyť vzpoura novověkého člověka proti jsoucnu neznamená,

že jsoucna přestali být. Člověk - na rozdíl od čistého ducha - nemůže podnout totální: je stále ještě tělem, duší, přírodou. N á v r a t ale předpokládá uznání, že jsme z h ř e š i l i , selhali, provinili se svým posláním, zmařili svou příležitost, nedostáli svému smyslu: jako vinaři z biblického podobozství jsme se zasnili všeho toho, co nám bylo pouze svěřeno! Spásy nedojdeme, zmaříme-li pouze způsob manipulace se jsoucnem: budeme-li lépe propočítávat ekologické faktory či racionálněji využívat přírodních zdrojů, za účelem zachování životních podmínek a "přírodního bohatství" p r o n á s i ! Nemáme Nevzdáme-li se zcela tohoto sebecky kořistnického, hokynářsky utilitaristického postoje, pak všechny snahy lidstva o záchranu světa budou stejně bernadějné, jako pokusy polidštitvovat totalitní režimy liberaltickými reformami! Pokudli neznáme nápravovat chyby, nýbrž vsít na sebe vinu; znamená uznání naší závislosti ne na sobě a sami, naší příslušnosti k přírodě. Je třeba pochopit, že si z vlastních sil nepomůžeme, že se sami neschráníme. To znamená resignaci, a ale právě naopak víru v záchranu v trpělivém naslouchání a očekávání. Tato víra by měla vyplýnout z nshledu, že svět sám je rozumný a hodnotný, že příroda sama je tvůrčí a moudrá, že jí nevládnou mechanismy, ale krása, dobro, účel, vědomí, svoboda a všechny ty dimenze smyslu, na kterých se účastníme tím, že je sdílíme a poznáváme, a ne tím, že jsme jediní jejich výlučnými nositeli. Z této smyslnosti, která z této pekery ducha, kterou zde označujeme jako "pokání", má být jediná vyrůstá naše naděje na záchranu, naděje, že jsoucna pomůžou sobě i nám, necháme-li prostor jeho svébytné iniciativě a budeme-li mu nápomocni. Tato ochráněná se ke světu v důvěře a partnerství si vykládá od nás jiný způsob poznání, než jakým je současná věda: musí to být poznání, které je snahou po porozumění celku skutečnosti, které je setkáním, sdílením smyslu, službou pozorovanému. - To je též smysl biblického poslání člověka k vládě: jako pastýřství a vzdělávání v lásce a zodpovědnosti.

S p á s e - smysl člověka: chiliastický prokletí ohrožení nám byl příležitostí k eschatologickému zamyšlení. Eschatologie nám byla nahlédnutí smyslu člověka sub specie konce světa. Eschatologicky znamená chiliastická hrozba výzvu k pokání, k návratu ke smyslu, jenž jsme se zpronevřili. Jestliže konec světa a totální pokání spolu nějak souvisejí - a to byl předpoklad naší eschatologické perspektivy - pak jediná tak, že smysl člověka, jehož poslání spočívá v r e f l e k t o v a n é m v z t a h u k c e l k u , to jest v z o d p o v ě d n o s t i z a c e l i s t v o s t j s o u c n a . - Pro tuto svoji bytnost nese člověk zodpovědnost za narušení světa, nikoliž pro nějaké částečné chyby a přehmaty v starání se o sebe! A proto právě jsou narušení celistvosti světa a narušení celistvosti člověka ruku v ruce, jsou jedním a tímž!

Vztahování k celku se děje v myšlení. V myšlení v silném slove smyslu, které se děje před vším protikladem mezi "teorií" a "praxí". Je to myšlení, v němž se děje bytostný vztah smyslu Bytí k sobě: člověk je příležitostí k dia-logu světa. Proto smyslem člověka je svět, a nikoliv opačně! Kulturu a přírodu tak nelze od sebe oddělovat: pustošení světa je zpronevěrou lidskému smyslu být pastýřem, vzdělavatelem Bytí. Vládnout, znamená vytvářet prostor smyslu, tj. dávat příležitost životu. Záchranu nemůžeme uskutečnit, ale můžeme jí připravovat cestu v očekávání. Tato přípravu připravenosti (Bereitung der Bereitschaft) odkázal Martin Heidegger filosofii - lásce k moudrosti - jako je i spásné poslání: pouze tak totiž poznáme záchranu, až přijde, a chopíme se jí jako